

napr. Vojtěch Vacke (1940 - 1991) - *Třetí skoba pro kocoura* (film, 1983); Agatha Christie (1890 - 1976) - *Vražda v Orient Expresse* (1934); Dominik Dán (1955) - *Hriech náš každodenný* (2008); Arthur Conan Doyle (1859 - 1930) - *Príbehy Sherlocka Holmesa* (od 1887)

Ukážka detektívnej literatúry

Nekonečná noc

(úryvok, 1967)

Spočiatku sme nezbadali nič. Išli sme potom po okraji lesa až k rázcestiu - a tak sme ju našli. Zbadali sme čosi, čo vyzeralo ako pokrčená hrbka šatstva. Kôň sa ta vrátil a teraz postával a pásol sa pri tej pokrčenej hrbke. Rozbehol som sa. Phillpot ma nasledoval rýchlejšie, ako by som si bol myslel, že človek jeho veku je schopný.

Bola tam - ležala tu hrbočka, bledá drobná tvárička obrátená k nebu. Vyhrkol som:

- Nemôžem... nemôžem... - a odvrátil som tvár.

Phillpot podišiel k nej a pokľakol si. Takmer ihneď vstal.

- Musíme zohnať doktora, - povedal. - Shaw. Ten je najbližšie. Ale - nemyslím, že to niečo pomôže, Mike.

- Chcete povedať, že je mŕtva?

- Áno, - prikývol, - nemá zmyslu predstierať niečo iné.

- Och, bože! - zvolal som a odvrátil som sa. - Nemôžem tomu veriť. Ellie, nie.

- Tu máte, dajte si, - povedal Phillpot.

Vyťahol z vrečka fľašu, otvoril ju a podal mi ju. Dal som si poriadny glg.

Zdroj: Agatha Christie (1890 - 1976)

- **hororová** - vyznačuje sa tým, že vyvoláva v prijímateľoch strach, zdesenie, hrôzu, preľaknutie vyplývajúce z nadprirodzeného alebo bežnými spôsobmi nevysvetliteľného deja. Za hororovú literatúru sa neraz považujú aj diela, v ktorých sú prenasledovaní a vraždení ľudia reálnym človekom. Vtedy je dôležité, aby toto prenasledovanie a vraždenie prichádzalo tak, že prijímateľ pociťuje strach, napätie, zdesenie, hrôzu a bojí sa. Ak je v horore príliš veľa krvi (tzv. krváky), vyvoláva to skôr hnus ako napätie. Mnoho postáv (aj hlavných a kladných) v hororovej literatúre zomiera. Strata života v hororoch je väčšinou neštandardná, drastická, naturalistická, nevysvetliteľná, mystická. V hororovej literatúre často vystupujú nadprirodzené postavy s výnimočnými (zázračnými) vlastnosťami a rôzne postavy, ktoré proti týmto nebezpečným silám bojujú. Niektoré horory majú otvorený koniec alebo chýba explicitné vysvetlenie motívov, ktoré sa udiali, prijímateľ si musí význam rôznych motívov domyslieť;

napr. Stephen King (1947) - *Žiarenie* (1977); Bram Stoker (1847 - 1912) - *Drakula* (1897); Jozef Karika (1978) - *Strach* (2014)

Ukážka hororovej literatúry

Škoda, že tu nie si

(úryvok)

„Buzzy,“ začal a klesol do hojdacieho kresla na verande. V skutočnosti sa volám Henri Busby, ale pokiaľ mi pamäť siaha, ľudia ma oslovujú len Buzzy. „Buzzy,“ zopakoval Charlie, „Martu si poznal aspoň tak dobre ako ja. Povedal by si, že by mohla byť obdarená nadprirodzenou silou?“

„Podľa toho, Charlie, čo pokladáš za nadprirodzené,“ odpovedal som čo najdiplomatickejšie. Vytiahol som fajku zo šedivníkového dreva a strčil som ju do mešca s tabakom.

„Ešte na niečo sa ťa opýtam,“ pokračoval Charlie. „Veríš v posmrtný život?“

„Myslím, že áno. Na čo narážaš?“

Rýchlo siahol do vnútorného vrecka bezchybného obleku a vytiahol obálku. „Na toto. Keby som nepoznal Martin rukopis, povedal by som, že niekto si zo mňa hnusne strieľa, a veľmi nevkusne!“

Postrčil ku mne ružovú obálku. Zdvihol som ju a vylovil z nej list. Bol krátky a vzhľadom na to, že s Martou som sa stýkal po celých štyridsaťosem rokov jej pozemského života, okamžite som spoznal jej úhladný, pedantský rukopis. Stálo v ňom bez pozdravu či podpisu iba toto: „V hrobe je skvele, Charles môj milý. Škoda, že tu nie si.“

Zdroj: Richard Hardwick

- **vedecko-fantastická** (po anglicky *science-fiction*, zaužívaná skratka: **sci-fi**) - vyznačuje sa tým, že zobrazuje časopriestor budúceho života so všetkými jeho vymoženosťami, vynálezmi a budúcimi technologickými výtvarnými. Zobrazuje dobu, ktorá dnes nie je z hľadiska vedeckého pokroku ešte možná - cestovanie po vesmíre, osídľovanie iných planét, teleportovanie, ovplyvňovanie počasia, presun v čase, roboty s ľudskou inteligenciou, ovládanie ľudí pomocou čipu, lietajúce automobily a pod. Niekedy sú/boli takéto texty futurologické, deje v nich spomenuté sa pravdepodobne skôr či neskôr zrealizujú alebo sa už zrealizovali. Zakladateľom a predstaviteľom sci-fi literatúry bol Jules Verne (1828 - 1905). Napísal napríklad román o cestovaní v ponorke alebo o ceste na Mesiac. V tom čase boli takéto možnosti nezrealizovateľné. Dnes ponorky existujú a cestu na Mesiac absolvovali kozmonauti z USA. Sci-fi literatúra môže byť dobrodružná, dobrodružný dej priamo súvisí s výtvarnými časopriestoru budúcnosti. Neraz býva sci-fi literatúra hororová (napr. séria kníh/filmov o *Votrelcoch*, 1979 - 2017). V slovnej zásobe sci-fi literatúry sa často používajú odborné slová a spojenia súvisiace s futuristickou technikou (často ešte neexistujúce slová);

napr. Jules Verne (1828 - 1905) - *Dvadsaťtisíc míľ pod morom* (1871); Douglas Adams (1952 - 2001) - *Stopárov sprievodca galaxiou* (1979); Karel Čapek (1890 - 1938) - *R. U. R.* (1920)

Ukážka vedecko-fantastickej literatúry

Omyl profesora Gromova

(úryvok)

- Deň ako deň, ale mesačná krajina, to je predsa...

Ruik nedokončil vetu a nadšene sa pritisol k iluminátoru. V striebristej diallave, medzi ostro vystupujúcimi horskými štítmí sa rozprestieralo rozprávkové mesto, pripomínajúce školský kabinet, kde pozdĺž stien stáli rozmanité trigonometrické útvary od výmyslu sveta. Zdalo sa, že tvorcovia tohto mesta si určili za cieľ nevynechať ani jedinú konštrukciu, ktorá je nakreslená v učebniciach. Boli to guľovité útvary rozličných veľkostí a rozmerov, ktoré stáli na takých jemných podstavcoch, až sa zdalo, že každú chvíľu môžu spadnúť. Boli to ihlany pyramíd, domy ako trapézy a kupoly, a nad celou tou zbierkou tvarov, jemne sa črtajúcou na pozadí čiernej oblohy, sa týčil useknutý kužeľ najväčšieho zázraku mesačného observatória - optického teleskopu, najsilnejšieho v celej slnečnej sústave. Jeho tridsať metrovú parabolu montovali šesť rokov tu, na mesačnej planine Gromovovho Mesta.

Aerobus pristál päť kilometrov od observatória. Mechanické ruky odpojili salón s cestujúcimi, preniesli ho na nástupište a ľudia po prvý raz za 36 hodín cestovania si mohli odopnúť bezpečnostné pásy, postaviť sa na nohy a nemuseli sa držať magnetického pása.

Zdroj: Vladimír Rybin

- **fantasy** - fantazijná literatúra predstavuje osobitný druh veľmi dlhej, zväčša modernej rozprávky. Prelína sa v nej reálny svet s fantazijným (vymysleným) svetom. Väčšinou ide o rozsiahle romány, ktoré majú niekoľko dielov. Môže sa odohrávať v historickom čase alebo v súčasnosti. Kombinuje v sebe znaky a témy rozprávky, povesti, báje, legendy, románu, balady, ale aj sci-fi literatúry (**synkretizmus** viacerých literárnych žánrov). Hlavným hrdinom býva nezvyčajná postava (víla, boh, poloboh, upír, čarodejník, mýtická postava a pod.) veľmi často v tínedžerskom veku, ktorá bojuje proti zlu, ktoré môže zničiť celý reálny alebo (aj) fiktívny svet v príbehu. Hlavných postáv môže byť niekoľko. Nezvyčajné postavy vystupujú aj v pozícii vedľajších alebo záporných postáv (trpaslík, drak, kentaur, čert, striga, démon a pod.). Vo fantasy literatúre však môžu byť postavami aj obyčajní ľudia. Zväčša sa končí víťazstvom dobra;

napr. J. R. R. Tolkien (1892 - 1973) - *Pán prsteňov* (1954 - 1955); Joanne Rowlingová (1965) - *séria Harry Potter* (1997 - 2007); Juraj Červenák (1974) - *Biela veža* (2019)

Ukážka fantasy literatúry

Dovolenka

(úryvok z knihy *Strážca kameňa II. Na pomedzí dvoch zemí*, 2016)

V Krajine Vily Centúra práve poprčalo. Deti s nevelkými batohmi trielili k sídlu. Lukas s Gusiom im pribalili okrem jedla aj rôzne kusy oblečenia. Počasie v krajinách za dverami sa nedalo predvídať, preto bolo nutné mať v zásobe rezervný odev. Patrik sa v ruksaku zvedavo prehrabával. Keď zistil, že má v ňom ten otrasný centúrsky mundúr, spravil grimasu a potíchu povedal, že si to neoblečie, aj keby mal dostať zápal pľúc.

„Ak ste pripravení, môžeme ísť,“ povedal Lukas.

„Áno, áno, sme, poďme už, nech všetko zažijeme,“ súrila Damiána. Tá už mala na sebe nejaké vecičky z centúrskej módy, ktorá sa jej, na rozdiel od Patrika, páčila.

S Lukasom sa teda vydali naspäť do Fóra. Cestou prešli popri cintoríne. Dali si s Patrikom a Zeyom zaspomínali, aké strašidelné chvíľky tam zažili.

„Hrobku Óresa už opravili, nikto sa do nej nedostane. Básnik môže v pokoji odpočívať,“ informoval ich Zey.

„Aj keď si mu ukradol Zlatú knihu,“ pridal Patrik, čomu sa ostatní zasmiali.

Vo Fóre zapratanom pracujúcimi Centúranmi sa vydali po schodoch na najvyššiu terasu.

„Lukas, vy tu nemáte prázdniny?“ spýtal sa Patrik, keď videl ten zhon.

„Nie,“ odvetil.

„Čoooooooo? To by sa mi teda naozaj nepáčilo!“ rozčertil sa Patrik.

Zey sa usmial a dovysvetľoval: „My nepotrebujeme prázdniny. Sami vieme, kedy máme oddychovať, kedy pracovať, kedy sa učiť.“

„Vážne? Tak to by sa mi páčilo. Aj ja viem, kedy mám oddychovať a kedy sa musím učiť. Často sa mi však zmení učenie na oddychovanie a ja za svet neviem, čo robím zle.“

Patrik opäť všetkých rozosmial. Damiána sa priznala, že má rovnaký problém.

„Ale veď ty máš neveriteľne dobré známky!“ namietol Patrik.

„Lebo viem oddychovať pri učení.“ Patrik sa zatváril znechutene: „Ty si divná!“

Zdroj: Ján Papuga (1980)

- **náboženská (duchovná)** - spracúva náboženské témy kresťanstva alebo iného náboženstva. Hlavnou postavou je svätec, mučeník, veriaci alebo človek, ktorý sa sledom vplyvných dejových okolností stane veriacim. Ústrednou témou i ideou je viera v najvyššiu nadprirodzenú bytosť daného náboženstva (v kresťanstve viera v Boha a Ježiša Krista), privedenie človeka k viere, poukázanie na cnostný život podľa viery. Zápletky súvisia s náboženskou vierou, resp. viera je dôvodom a vyústením zápletiiek. V náboženskej literatúre sa objavujú úvahy o bohu (bohoch) a viere. Veľmi často sa píše náboženské lyrické žánre (modlitby, básne, piesne), ktoré slúžia na oslavu boha, na komunikáciu s ním (v kostoloch);

napr. Kliment (836 - 916) a Gorazd (830 - 885) - *Moravsko-panónske legendy*; Wolfgang Baumroth (1882 - 1955) - *Vitázstvo kríža*; Juraj Tranovský (1592 - 1637) - *Cithara Sanctorum* (1636)

Ukážka náboženskej (duchovnej) literatúry

Zimná nedeľa

(zo zbierky *Rebrík do neba*, 1939)

*Anjeli zvony kolísali
a jasot letel krajinou,
ozval sa kdesi v diaľnej diali
pesničkou vrúcnou, nevinnou.*

*Padali do srdc vložky snežné
a chlapci sladko plesali,
hej, biele je vždy Slovo večné,
aj tí, čo Ho dnes prijali.*

*Tiež cestička je biela, rajská,
nebo sa spája s poľami,
kostolné vzdychy – samá láska
a kúzlo vrúcnych plesaní.*

*Milosťou Boh nás ovial z výše
a ešte znova oveje,
sme chlapci z pohádkovej ríše,
čakáme svoje spasenie.*

*Ozvena srdcia rozohnila
a v diaľke mĺkvo utícha,
otvorte všetky rajské sídla,
nesieme ruže z Jericha.*

*Uprostred bielych lúk a strání
najkrajšia pieseň ozve sa,
sme čistí a odhodlaní
pobozkať sväté nebesá...*

Zdroj: Janko Silan (1914 - 1984)

- **historická** - zameriava pozornosť na časopriestor, ktorý dnes považujeme za históriu, za dejiny. O historických dielach sa niekedy hovorí už pri textoch z čias 1. (resp. 2.) svetovej vojny. Za typické historické diela sa považujú diela zobrazujúce obdobie realizmu, romantizmu, klasicizmu a osvietenstva, renesancie, stredoveku, staroveku. Okrem zápletky, vyplývajúcej z historických udalostí, sa v týchto textoch opisujú historické časy tak, že máme predstavu, ako vyzeral život počas nich. Hlavnými postavami môžu byť existujúce historické osobnosti alebo v nich vystupujú fiktívne historické postavy. Historické texty môžu mať aj poznávaciu funkciu, avšak treba myslieť na to, že história sa v beletrii často upravuje. Neraz sú námietom historických diel udalosti, ktoré sa pravdepodobne nestali, no sú umelecky zasadené do historického obdobia a prítlačlivé pre adresáta (napr. Alexandre Dumas st., 1802 - 1870: *Gróf Monte-Christo*, 1845);

napr. Victor Hugo (1802 - 1885) - *Chrám Matky Božej v Paríži*; Umberto Eco (1932 - 2016) - *Meno ruže* (1980); Jožo Nižňánsky (1903 - 1976) - *Čachtická pani* (1932)